

Мартиненко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет Державної податкової служби України, м. Ірпінь, Україна
martynenkovv@ukr.net

Концептуальні підходи до зміцнення безпеки економіки України

Анотація. Обґрунтовано концептуальні підходи щодо зміцнення безпеки національної економіки з урахуванням впливу глобалізації. Запропоновано дворівневу систему дій, що передбачає їх реалізацію на двох рівнях економічної безпеки країни – забезпечення (короткострокова перспектива) і зміцнення (довгострокова перспектива) – у період інтеграції у глобалізований простір. Підтверджено, що на рівні забезпечення поєднуються аналіз якісних та кількісних параметрів, статистичне моделювання впливу глобалізації на стан економічної безпеки країни, а на рівні зміцнення – довгострокове прогнозування впливу глобалізації на стан економічної безпеки, аналіз перспектив і тенденцій розвитку та реалізацію стратегічних пріоритетів посилення безпеки національної економіки в умовах глобалізації. Упровадження запропонованого автором концептуального підходу дасть змогу розробити стратегічні пріоритети зміцнення безпеки економіки України.

Ключові слова: концепція; економічна безпека; забезпечення; зміцнення; національна економіка; глобалізація.

Valentyna Martynenko

PhD (Economics), Associate Professor, National University of State Tax Service of Ukraine
31 Karl Marx Str., Irpin town, Kyiv region, 08201, Ukraine

Conceptual Approaches to Economic Security Strengthening in Ukraine

Abstract. *Introduction.* Objective impact of globalization causes, through the prism of different conceptual approaches, the necessity to build a concept not only to provide but also to strengthen the economic security of national economy of Ukraine. *Purpose.* Developments of theoretical and conceptual approaches to security strengthening of Ukrainian economy under globalization influence. *Results.* Theoretical and conceptual approaches to the national economy's security strengthening were substantiated. At the core of the concept the author proposes to put the existing concept of economic security of Ukraine of Heiets V. (1999). The author identifies six theoretical and conceptual approaches, which are systemic, predicting, strategic, historical, managerial and combined (integrated). A logically composed two-level action system was proposed, which involves implementation of successive stages on levels of the support (short-term) and strengthening (long-term) security of the national economy in conditions of globalization. The author developed conceptual cores to strengthen the economic security of Ukraine under influence of globalization, which can be represented as a two-level block of sequence. It is confirmed that the level of support includes the algorithm of the influence factors of globalization determination for the economic security of the national economy and economic-mathematical analysis of its condition, which allows in the short term to provide causation analysis. The level of support provides consistent implementation of measures to analyse qualitative parameters of globalization influence on national economy's security, quantitative analysis of the national economy's state economic security and statistical modelling of the globalization impact on the national economy's economic security. Strengthening level reflects a block-scheme that contains the long-term prediction and the state strategy of the economic security strengthening realization. *Conclusion.* There are important blocks in the concept of economic security's level strengthening: long-term predicting of the globalization impact on the national economy's security, strategic analysis of the national economy's security development prospects in conditions of globalization and state strategy of the Ukraine's economic security strengthening realization in conditions of globalization.

Keywords: Concept; Conceptual Approach; Economic Security; Strengthening; Support; National Economy; Globalization

JEL Classification: E66; F01; H56

Мартыненко В. В.

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической теории,
Национальный университет Государственной налоговой службы Украины, г. Ирпень, Украина

Концептуальные подходы к укреплению безопасности экономики Украины

Аннотация. Обоснованы теоретико-концептуальные подходы к укреплению безопасности национальной экономики в условиях влияния глобализации. Предложена двухуровневая система действий, которая предполагает их реализацию на двух уровнях – обеспечения (краткосрочная перспектива) и укрепления (долгосрочная перспектива) безопасности национальной экономики в период интеграции в глобализированное пространство. Определено, что этап обеспечения сочетает анализ качественных и количественных параметров, статистическое моделирование влияния глобализации на состояние безопасности национальной экономики, а этап укрепления – долгосрочное прогнозирование влияния глобализации на состояние экономической безопасности, анализ перспектив и тенденций развития и реализации стратегических приоритетов усиления безопасности национальной экономики в условиях глобализации. Внедрение предложенного автором концептуального подхода позволит разработать стратегические приоритеты укрепления безопасности экономики Украины.

Ключевые слова: концепция; концептуальный подход; экономическая безопасность; обеспечение; укрепление; национальная экономика; глобализация.

Постановка проблеми. Функціонування інтеграційних міждержавних економічних формувань, міжнародних ринків капіталів, технологій, товарів, послуг, трудових ресурсів, світової валютної системи, посилення фінансових, екологічних, техногенних глобальних криз тощо сьогодні стають факторами активного впливу на розвиток національних економік. Причому цей вплив може мати як пози-

тивну, так і деструктивну спрямованість, що зумовлює необхідність побудови концепції не тільки забезпечення, а й зміцнення безпеки економіки країн, і зокрема України, в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення економічної безпеки з огляду на посилення впливу глобалізації є об'єктом дослідження як зарубіж-

них, так і вітчизняних учених, серед яких варто виділити Артура Вільямса, Джона Тернбула та Франка Чейста (Williams, Turnbull, & Cheit, 1982) [1], Рональда Інглехарта та Пола Абрамсона (Inglehart & Abramson, 1994) [2], Вінсента Кейбла (Cable, 1995) [3], Елен Поірсон (Poirson, 1998) [4], Олега Білоруца (Bilorus, 2002) [5], Олега Соскіна та Надію Матвійчук-Соскіну (Soskin & Matviychuk-Soskina, 2014) [6] та ін. Проте поза увагою дослідників залишається проблема розробки концептуальних основ зміцнення безпеки національної економіки (в умовах об'єктивного впливу глобалізації). Вона у цьому дослідженні ставиться чи не вперше у вітчизняній економічній теорії, оскільки нині існує лише єдина концепція економічної безпеки України, розроблена під керівництвом Валерія Геєця у 1999 році (Heiets, 1999) [7].

Метою статті є розробка теоретико-концептуальних підходів до зміцнення економічної безпеки України в умовах впливу глобалізації.

Основні результати дослідження. Концепція є науково обґрунтованим і здебільшого доведеним виразом основного змісту теорії. Але, на відміну від теорії, він ще не може бути втіленим у чітку систему наукових понять. Концепція як змістова сукупність поглядів щодо об'єкта (фрагмента) дійсності є способом не лише розуміння, а й тлумачення будь-яких явищ і процесів світу. Водночас концепція – це провідна ідея в системі теоретичних та методологічних знань (характеристик, параметрів).

Концепція економічної безпеки України В. М. Геєця має свою логіку і структуру. У ній поєднано 5 послідовних блоків, у межах яких досліджуються основні проблеми захисту національних економічних інтересів, ідентифікуються загрози та пропонується система одиничних й інтегральних показників вимірювання та оцінки рівня економічної безпеки України. Учений виділяє такі основні блоки концепції економічної безпеки країни: загальні положення концепції економічної безпеки країни; безпека реального і фінансового секторів економіки; структурні та відтворювальні складові економічної безпеки; інтегральні показники економічної безпеки України [7].

Завершальним блоком концепції є розробка інтегрального індикатора економічної безпеки [7, с. 55], що синтезує 14 показників-індикаторів, а саме фінансовий стан суб'єктів господарювання, макроекономічних пропорцій, грошово-кредитної системи, технічного рівня виробництва, структури і рівня виробництва, виробничої інфраструктури, матеріальних ресурсів, зайнятості та ринку праці, заробітної плати, ринкової інфраструктури, інституційних перетворень, зовнішньої торгівлі, розвитку науки і техніки.

Досліджувана концепція була покладена в основу трьох методик комплексної оцінки рівня економічної безпеки України:

- методичних рекомендацій щодо оцінки рівня економічної безпеки України (2003) [8];
- методики розрахунку рівня економічної безпеки України (2007) [9];
- методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (2013) [10].

Концепція економічної безпеки України [7] є фундаментальною науковою та методологічною працею, яку ми взяли за основу при розробці концептуальних основ зміцнення економічної безпеки України в умовах глобалізації. У запропонованому нами підході концепцію В. Геєця розширено і доповнено шляхом виокремлення та поєднання двох рівнів економічної безпеки – забезпечення та зміцнення.

Під концептуальними основами зміцнення безпеки національної економіки розуміємо науково обґрунтовану дворівневу систему, яка містить набір структурованих, логічно побудованих підходів, положень, принципів із використанням математичних інструментів та алгоритмів. Перший рівень полягає в забезпеченні економічних інтересів України в контексті загроз економічній безпеці, другий – у формуванні державної стратегії зміцнення економічної безпеки країни в умовах глобалізації. При цьому

формування концептуальних основ зміцнення економічної безпеки з урахуванням впливу глобалізації має стати підґрунтям для розробки відповідної державної стратегії.

Визначення стратегічних і тактичних цілей, спрямованих на зміцнення економічної безпеки в умовах глобалізації, потребує застосування концептуального підходу. Світовий досвід свідчить, що зміцнення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства. Концептуальний підхід є основоположною логічною системою поглядів на досліджуване явище, на основі якої визначаються базові принципи формування концепції.

Під концептуальними підходами в контексті зміцнення безпеки національної економіки в умовах глобалізації розуміємо логічно побудовану сукупність систематизованих положень:

- 1) загальні тези і принципи як базові засади процесу зміцнення економічної безпеки країни;
- 2) забезпечення національних економічних інтересів за умови посилення загроз економічній безпеці України під впливом глобалізації;
- 3) формування напрямів державної політики щодо зміцнення економічної безпеки економіки на стратегічному і тактичному рівнях.

До об'єктів економічної безпеки країни відносять не державу загалом, а її економічну систему, а також суспільство й особистість. Суб'єктами економічної безпеки є центральні державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації різних форм власності, до компетентності яких належить саме економічний аспект зміцнення безпеки. До основних принципів зміцнення економічної безпеки України, на думку колективу авторів на чолі з О. О. Беляєвим [11, с. 254–255], доцільно віднести такі:

- дотримання законності на всіх етапах зміцнення національної економічної безпеки;
- баланс економічних інтересів і взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо зміцнення економічної безпеки;
- своєчасність та адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;
- надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;
- інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Зміцнення економічної безпеки країни має здійснюватися системно, спираючись на певний концептуальний підхід (рис. 1).

На рис. 1 виокремлено шість основних концептуальних підходів, використання яких дозволить розробити концептуальні основи зміцнення економічної безпеки країни з урахуванням впливу глобалізації. Практично можна застосувати як кожен із підходів окремо, так і всі підходи комплексно, або ж комбінувати декілька для врахування

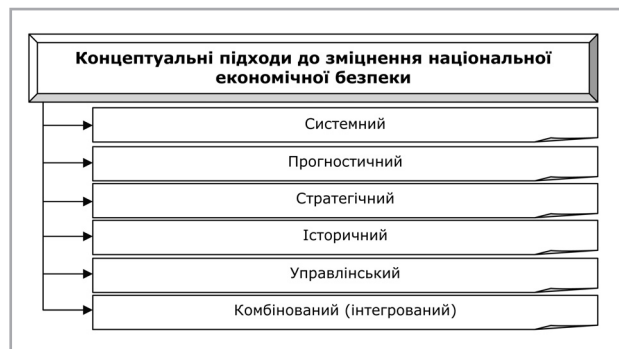

Рис. 1. Основні концептуальні підходи до зміцнення національної економічної безпеки

Джерело: Узагальнено автором на основі відомих даних [2; 7; 8]

більшості аспектів при формування концепції. Використання того чи іншого підходу залежить насамперед від основних цілей, що визначаються у ході формування базових засад національної економічної безпеки та концепції її зміцнення.

Автор вважає, що для підвищення достовірності результатів дослідження зазначені концептуальні підходи доцільно комбінувати. Це дає змогу уникнути необ'єктивності та упередженості, а також розробити дієві механізми підвищення рівня економічної безпеки держави. Наприклад, застосування управлінського підходу дозволить розглядати процес зміцнення економічної безпеки як об'єкт управління, розробити оптимальну організаційну структуру, здійснити її ресурсне та функціональне забезпечення; прогностичний і стратегічний підходи слід взяти за основу при виробленні державної стратегії.

Концептуальний підхід, як підкреслювалося вище, передбачає визначення основних напрямів, цілей та етапів реалізації стратегії зміцнення економічної безпеки держави. З огляду на це нами запропоновано розмежувати поняття «забезпечення» і «зміцнення» економічної безпеки. (Зауважимо, що в переважній більшості наукових праць процес зміцнення економічної безпеки країни отожднюється з її забезпеченням, що не зовсім коректно.)

На думку автора, забезпечення економічної безпеки доцільно розглядати як операційний процес у короткостроковому періоді, що поєднує моніторинг, оцінку поточного стану за допомогою багаточинної моделі та реагування, на основі яких можуть бути запропоновані шляхи розв'язання проблем, що виникають через вплив глобалізаційних факторів на національну економіку.

Стосовно зміцнення економічної безпеки слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку вона є однією із характеристик національної економіки та об'єктивно існує, будучи сформованою в основному під час економічного зростання 2000–2008 рр., вистоявши в боротьбі зі світовою фінансовою кризою та подолавши її найбільш руйнівні наслідки. Це означає, що зміцнення безпеки національної економіки є системним і тривалим процесом, який можна реалізувати шляхом довгострокового прогнозування, розробки та впровадження державної стратегії на всіх рівнях управління.

Логіку і взаємозв'язок процесів забезпечення та зміцнення національної економічної безпеки в умовах впливу глобалізації показано на рис. 2.

Як бачимо на рис. 2, першочерговим етапом при формуванні концепції зміцнення економічної безпеки національної економіки в умовах впливу глобалізації має бути визначення її стратегічної мети, цілей та завдань. Другий етап – забезпечення економічної безпеки країни – передбачає проведення аналізу якісних і кількісних параметрів впливу глобалізації на стан безпеки для побудови комплексної багаточинної моделі. Наступний етап є перспективним, оскільки потребує розробки прогностичних даних для формування та реалізації державної стратегії зміцнення національної економічної безпеки з урахуванням впливу глобалізації.

Виокремлення двох рівнів і трьох етапів формування концепції економічної безпеки країни в сучасних умовах глобалізаційного впливу доз-

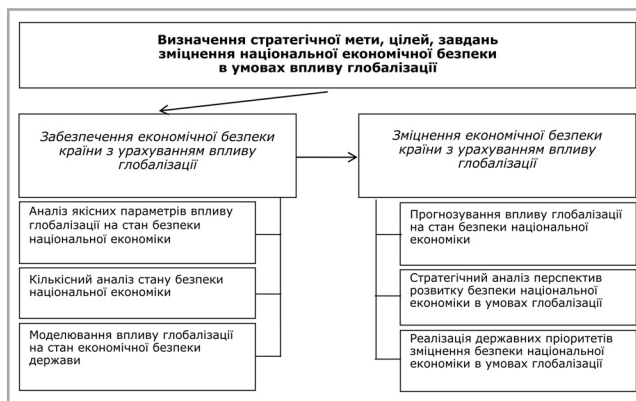

Рис. 2. Логіка та взаємозв'язок процесів забезпечення і зміцнення національної економічної безпеки в умовах впливу глобалізації
Джерело: Авторська розробка

воляє представити цей процес як дворівневу блочну послідовність (рис. 3).

Запропонована дворівнева система, наведена на рис. 3, дає змогу реалізувати цілі посилення національної економічної безпеки в умовах глобалізації як на рівні забезпечення, так і на рівні зміцнення. Рівень забезпечення містить алгоритм визначення впливу факторів глобалізації на безпеку національної економіки, а також економіко-математичний аналіз її стану, що дозволяє виявити характер і спрямованість причинно-наслідкових зв'язків у короткостроковій перспективі. Окрім того, на цьому рівні потрібно визначити кількісні та якісні параметри й статистичне моделювання впливу глобалізації на стан національної економічної безпеки.

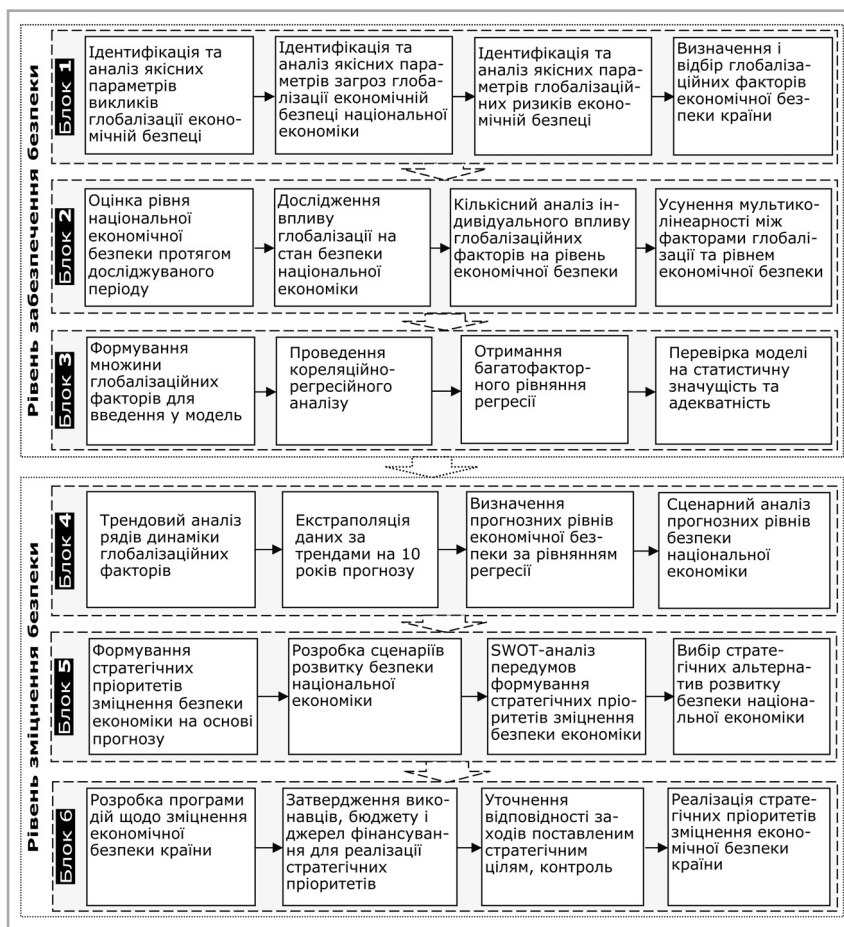

Рис. 3. Дворівнева система формування концепції безпеки національної економіки
Джерело: Уточнено на основі відомих даних [12, с. 11]

Рівень зміцнення містить три блоки: довгострокове прогнозування впливу глобалізації на стан безпеки національної економіки, стратегічний аналіз перспектив її розвитку і реалізацію державної стратегії зміцнення економічної безпеки країни в умовах глобалізації.

Слід зазначити, що в попередніх роботах автора визначено конкретні методи, заходи та інструменти (наприклад, [12]), без яких неможлива реалізація концепції.

Висновки. Отже, запропонований нами концептуальний підхід до зміцнення безпеки національної економіки в умовах глобалізації базується на дворівневій системі та покликаний підтримувати достатньо високий рівень захищеності національної економіки як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

На рівні забезпечення доречними є заходи щодо ідентифікації та аналізу якісних параметрів глобалізаційних факторів, обчислення кількісних параметрів та побудови комплексної багатфакторної моделі, що забезпечує управління процесом забезпечення належного рівня безпеки національної економіки в короткостроковій перспективі.

Рівень зміцнення економічної безпеки країни в умовах впливу глобалізації передбачає реалізацію одного із сценарних підходів до підвищення її рівня в довгостроковому періоді в умовах волатильності глобалізаційних факторів впливу. Базовими етапами на цьому рівні є довгострокове планування, стратегічний аналіз, формування та реалізація державної стратегії.

Зміцнення економічної безпеки на стратегічному рівні стане основою подальших досліджень автора.

Література

- Williams C. A. Economic and social security: social insurance and other approaches / Chester Arthur Williams, John Gudert Turnbull, Earl Frank Cheit. – New York : John Wiley & Sons Inc, 1982. – 608 p.
- Inglehart R. Economic security and value change / Ronald Inglehart and Paul R. Abramson // *American Political Science Review*. – 1994. – Volume 88. – P. 336–354.
- Cable V. What is international economic security? / Vincent Cable // *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*. – 1995. – Vol. 71. – No 2. – P. 305–324.
- Poirson H. Economic security, private investment, and growth in developing countries / Helene Poirson. – Washington : International Monetary Fund, African Dept., 1998. – 31 p.
- Білурус О. Глобалізація і нова парадигма глобального постіндустріального розвитку / Олег Білурус // *Економічний часопис-XXI*. – 2002. – № 10. – С. 3–7.
- Соскін О. І. Глобальна модель політичної та економічної влади: трансформація парадигми / О. І. Соскін, Н. О. Матвійчук-Соскіна // *Економічний часопис-XXI*. – 2014. – № 9–10(1). – С. 4–9.

- Концепція економічної безпеки України ; кер. проекту В. М. Геєць / Ін-т економічного прогнозування. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
- Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України ; за ред. акад. НАН України С. І. Пирожкова. – К. : НІПМБ, 2003. – 46 с.
- Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02 березня 2007 р. № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html
- Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
- Беляєв О. О. Економічна політика / О. О. Беляєв (кер. кол. авт.), А. С. Бебело, М. І. Діба та ін. – К. : КНЕУ, 2004. – 287 с.
- Мартиненко В. В. Зміцнення економічної безпеки національної економіки в умовах впливу глобалізації : автореф. ... канд. екон. наук, спец. : 08.00.03 – економіка та упр. нац. господарством / В. В. Мартиненко. – К. : Акад. муніцип. упр., 2014. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014

References

- Williams, C., Turnbull, J., & Cheit, E. (1982). *Economic and social security: social insurance and other approaches*. New York, USA: John Wiley & Sons Inc.
- Inglehart, R., & Abramson, P. (1994). Economic security and value change. *American Political Science Review*, 88, 336-354.
- Cable, V. (1995). What is international economic security? *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, 7(12), 305-324.
- Poirson, H. (1998). *Economic security, private investment, and growth in developing countries*. Washington, USA: International Monetary Fund, African Dept.
- Bilorus, O. (2002). Globalization and the new paradigm of global post-industrial development. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 10, 3-7 (in Ukr.).
- Soskin, O. I., & Matviychuk-Soskina, N. O. (2014). Global model of political and economic power: transformation of paradigm. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 9-10(1), 4-9 (in Ukr.).
- Heiets, V. M. (1999). *The concept of economic security of Ukraine*. Kyiv, Ukraine: Lohos (in Ukr.).
- Pyrozkhov, S. I. (2003). *Methodical recommendations for assessment of Ukraine's economic security level*. Kyiv, Ukraine: NIPMB (in Ukr.).
- The Ministry of Economy of Ukraine (2007). *Methods of Ukraine's economic security level calculating*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html (in Ukr.).
- The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). *Methodical recommendations for calculation of economic security of Ukraine*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html (in Ukr.).
- Beliayev, O. O., Bebelo, A. S., & Dyba, M. I. (2004). *Economic policy*. Kyiv, Ukraine: KNEU (in Ukr.).
- Martynenko, V. V. (2014). *Strengthening of the economic security of the national economy under globalization impact* (PhD Thesis, Academy of Municipal Management). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

Received 19.12.2014

Щодо публікації наукових статей у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

«Економічний часопис-XXI» – визнаний в Україні та за кордоном науково-аналітичний журнал, який заснований 1996 року і видається Інститутом суспільної трансформації.

Журнал «Економічний часопис-XXI» входить до переліку фахових наукових видань з економічних та політичних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/3 від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>